

Iš Jono Kubiliaus atsiminimų

1 UNIVERSITETO DIDŽIOJI ŽVAIGŽDŽIŲ VALANDA

1.1 Komitetas

Nors iki Universiteto 400 metų sukakties buvo toli, dar 1974 m. susirūpinau jubiliejiniu komitetu. Norint gerai pasiruošti tam svarbiam įvykiui, reikėjo laiko. Buvo stengiamasi iškilmėms suteikti kuo didesnę svorį. Todėl rūpėjo komiteto pirmininku pritraukti kuo aukštesnę pareigūną. Žinojau, kad Armėnijoje, kai buvo minima Jerevano universiteto sukaktis, juo buvo CK pirmasis sekretorius. Kreipiausi į P. Griškevičių. Tačiau jis po kurio laiko atsisakė. Esą jam ir Maskvoje nepatarę. Visi juto, kad jubiliejaus minėjimas yra patriotinis dalykas. Todėl buvo atsargūs. Iš karto net atsisakė tvirtinti komitetą. Esą per anksti, tačiau neprieštaravo, kad jubiliejui būtų rengiamasi. Todėl Universitete 1975 m. rugsėjo mėn. sudariau savąją organizacinę komisiją su septyniomis sekcijomis.

Jubiliejinio komiteto pirmininku buvo numatytas CK sekretorius ideologijai Antanas Barkauskas. Jis išstudijavo CK archyve buvusius dokumentus. O ten buvo J. Žiugždos dar 1954 m. raštas (kai sukako 375 metai), esą jokie universiteto nebuvo, tik jėzuitų mokyklėlė.

Respublikinis komitetas buvo patvirtintas tik 1976 m. birželio mėn. Jo pirmininku buvo paskirtas CK sekretorius Lionginas Šepetys, pakeitęs Antaną Barkauską, kuris buvo perkeltas į LTSR AT prezidiumo pirmininko postą. Pavaduotoju patvirtino mane. Komiteto nariai buvo: CK mokslo ir mokymo skyriaus vedėjas Jonas Aničas, Komjaunimo CK pirmasis sekretorius Valerijonas Baltrūnas, Valstybinės plano komisijos pirmininko pirmasis pavaduotojas Algirdas Brazauskas (vėliau perkeltas į CK sekretoriumi), Kultūros ministras Jonas Bielinis, LTSR AT prezidiumo pirmininko pavaduotoja Leokadija Diržinskaitė, profesorius Marijonas Gregorauskas, Valstybinio televizijos ir radijo komiteto pirmininkas Jonas Januitis, „Sovetskaja Litva“ redaktorius Vasilijus Jemeljanovas, Valstybinio kinematografijos komiteto pirmininkas Edmundas Juškys, Dailininkų sąjungos valdybos pirmininkas Jonas Kuzminskis, „Tiesos“ redaktorius Albertas Laurinčiukas, Respublikinės profsąjungų tarybos pirmininkas Kazys Mackevičius, Rašytojų sąjungos valdybos pimininkas Alfonsas Maldonis, poetas Justinas Marcinkevičius, Mokslų akademijos prezidentas Juozas Matulis, profesorius Konstantinas Navickas, Valstybinio leidyklų, poligrafijos ir knygų prekybos reikalų komiteto pirmininkas Juozas Nekrošius, Universiteto partorgas

Kazys Poškus, Švietimo ministras Antanas Rimkus, LKP Vilniaus miesto komiteto pirmasis sekretorius Vytautas Sakalauskas, prorektorius Bronius Sudavičius, LKP Vilniaus miesto Lenino rajono komiteto pirmasis sekretorius Česlovas Šlyžius, Vilniaus miesto vykdomojo komiteto pirmininkas Anatolijus Vileikis, docentas Levas Vadimirovas, ministras Henrikas Zabulis.

Atrodė, jog H. Zabulis buvo nepatenkintas, kodėl jis tik eilinis komiteto narys.

Komitetui faktiškai vadovavau aš. Buvo keletas komiteto posėdžių.

1976 m. birželio 25 dieną įvyko pirmasis posėdis. Aš pateikiau numatomų renginių planą. Buvo išklaudyta Statybos ministro pavaduotojo M. Dulmano informacija apie Universiteto statybas Saulėtekio alėjoje. Sudarėme dvi komisijas – ūkio reikalų ir architektūros bei dailės reikalų. Pirmajai vadovavo A. Brazauskas, antrajai – Anatolijus Rasteika. 1978 m. vasario viduryje buvo kitas jubiliejinio komiteto posėdis. Aš ir P. Eigminas informavome apie pasiruošimą jubiliejui. Apie materialinės bazės stiprinimą, politines masines priemones bei renginius. Aptartos problemos.

Apie kitus posėdžius neminėsiu. Jie nebuvo labai reikšmingi.

Artėjant jubiliejinei datai, buvo sudarytas respublikinis štabas. Jam vadovavo ministro pavaduotojas Vaclovas Pranaitis. O pačiame universitete buvo savas štabas, kuriam vadovavo A. Raudeliūnas. Jam buvo duota pora etatų.

1.2 Valdžios nutarimai

Universiteto prašymu ryšium su artėjančia 400 metų sukaktimi 1976 m. LKP CK ir MT priėmė nutarimą „Dėl tolesnio Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto vaidmens didinimo respublikos aukštojo mokslo sistemoje“. Jame buvo įrašyti (tačiau gana abstrakčia forma) ir mūsų ūkiniai reikalai. 1976 12 07 aptarėme jį universiteto tarybos išplėstiniame posėdyje Didžiojoje auloje. Valdžios nutarimą pakartojau savo įsakymu. Neužilgo jį svarstė ir AMM kolegija. Pridėjo ir savo trиграšį. Daugiausia plepalų lygio. O materialinė bazė?

1.3 Remontai

Universiteto Centriniai rūmai pirmą kartą per savo ilgaamžę istoriją buvo kapitališkai suremontuoti. Šį tą buvo padarę lenkai 1929 metais minėję Universiteto 350 m. sukaktį. Tada buvo atidengtos Didžiojo kiemo arkados.

Sumanėme šv. Jono bažnyčios interjerą kiek palietuvinti – patalpinti Simano Daukanto (K. Bogdanas) ir Konstantino Sirvydo (J. Kėdainis) paminklus. Ten iš seno buvo Adomo Mickevičiaus, Liudviko Kondratovičiaus – Syrokomlios ir kiti paminklai.

Bažnyčia 1978 m. rudenį nudažyta Vakarų Vokietijoje pirktais dažais. Jie turėjo laikyti 15 metų. Žinoma, jei būtų laikomasi rekomenduotos technologijos ir medžiagos nebūtų grobstomos. Tačiau tarybiniais metais tai nebuvo įprasta. Kitus pastatus nudažėme jugoslaviškais dažais.

Mitropolskio „kultūrinės revoliucijos laikais” buvo sudaužytos dvi skulptūros prie pagrindinio įėjimo į universitetą. Dabar susitarėme su Dailės institutu jas pakeisti kitomis. Buvo sukurtos vieno (K. Bogdano) diplomanto dvi skulptūros. Mums užteko tik duoti medžiagų ir per diplominio darbo gynimą pavaišinti komisiją šampanu.

Filologijos fakulteto koridoriui K. Bogdanas sukūrė lietuvių raštijos pradininkų biustus. Daukanto kieme ant sienos buvo pritvirtintas Daukanto biustas, o Pilies gatvėje – studentės biustas.

Norėjau, kad būtų sukurta kas nors fundamentalaus Didžiajame kieme, kas atitiktų Universiteto dvasią ir įamžintų jo profesorius. To darbo ėmėsi skulptorius Karalius ir architektas V. Brėdikis. Suradome jiems Saulėtekio alėjos bendrabučiuose patalpą. Deja, nieko neišėjo. Tik V. Brėdikis rado tinkamą kiemo grindinio sprendimą. Po arkadomis patalpinome atminimo lentas buvusiems žymesniems profesoriams. Į čia, pasinaudoję proga, perkėlėme nuo vartų Dzeržinskio paminklinę lentą, pakišdami ją po kolona, kad nekristų į akis. Ji atsirado prie universiteto dar K. Mitropolskio laikais. Mat, XIX šimtmečio antroje pusėje universiteto rūmuose veikė vyrų gimnazija, kurioje mokėsi F. Dzeržinskis.

Ir Kaune buvo įamžinti Z. Žemaitis, A. Jucys, D. Budrys, J. Balčikonis, M. Kaveckis, P. Augustaitis.

Nuėmėme ir nevykusią Universiteto iškabą prie vartų iš Balio Sruogos (šv. Jono) gatvės. O ties įėjimu į Universitetą po Mažąją aula parašėme lotyniškai „Alma Mater Vilnensis”, taip išvengdami rusų kalbos. Prie kito įėjimo vėl buvo rasta tinkama iškabos forma. „Vilniaus universitetas” buvo užrašytas didelėmis raidėmis, o „priedai” – mažomis. Kai kuriuos lenkiškus užrašus pakeitėme lietuviškais bei lotyniškais. Ypač gadino akis lenkiškos P. Skargos ir Vujeko paminklinės lentos ant Šv. Jono bažnyčios sienos.

Sutvarkėme (įrengėme) perėją iš Sarbievijaus į Didįjį kiemą.

Daukanto kieme buvo pasodintas ažuoliukas iš Kalvių (Daukanto gimtinės). Tačiau kažkokie vaikėzai jį aplaužė. Buvo parvežtas kitas. O aplaužytąjį persodinome Sirvydo kieme. Jis su laiku suvešėjo.

Auloje, užuot statę Lenino biustą, pagaminome metalinį respublikos herbą.

Projektuotojai nutarė perkelti rektoriaus kabinetą į naują vietą. XVIII šimtmečio gale jis buvo ten, kur dabar bibliotekos direktoriaus kabinetas. Lenkų okupacijos metais jis talpinosi prie Universiteto gatvės antrajame aukšte. Čia jis buvo ir lietuviams perėmus Universitetą. Dabar buvo surasta kita vieta, po Lelevelio sale. Pasirodo, senais laikais dabartinis kabinetas ir Lelevelio salė buvo viena patalpa. Lelevelio salės grindų nebuvo. Toje patalpoje buvo koplyčia. Ištyrus sienas, pasirodė, jog nėra likę jokių dekorų žymių. Todėl buvo nutarta palikti tas grindis, ir rektoriaus kabinetą įrengti normalaus aukščio. Lubos dabar buvo dekoruotos ažuolu, suprojektuoti tinkami nauji baldai.

Mano naujajame kabinate projektuotojai numatė Lenino biustą. Jis neilgai ten buvo. Pastačius Palangoje vyriausybinių vilų Politbiuro nariams, į ten išbėgino ir Leniną. Kartu paėmė iš kabineto ten buvusį Dailės muziejaus paskolintą gražų Snyderso natūrmortą.

1979 m. vasarą buvo pasklidęs gandas, esą L. Brežnevas žadęs atvykti į

Vilnių. Žinoma, jam reikšią parodyti Universitetą. O Centriniai rūmai buvo pastoliuose. V. Sakalauskas (matyt, nepagalvojęs) pareiškė, jog teksią juos nuardyti. Rodos, šiaip buvo gana protingas ir racionaliai mąstantis vyras. Laimei, Brežnevas neatvyko.

1.4 Dailės kūriniai

Universitetas buvo puošiamas dailės darbais. V. Trušys sukūrė mozaiką, vaizduojančią senovės lietuvių dievus, V. Valius išpuošė Donelaičio vardo skaityklą „Metų“ vaizdais. A. Kmieliauskas, kaip jau rašiau, knygyne sukūrė freskas iš Universiteto istorijos. Jam užsakėme sukurti freskas ir rektoriaus aulai. Iki iškilmių jis spėjo nutapyti tik viršutinę dalį. Po kelerių metų baigė ir visą freską. R. Jasudytė išaudė triptiką lietuvių liaudies dainų temomis vienai iš Filologijos fakulteto auditorijų. Atsirado kvailių žmonių, kurie įžiūrėjo nacionalistines tendencijas. Teko apginti dailininkę. Vėliau ji išaudė kilimus rektorato sienoms dekoruoti. K. Bogdanas sukūrė lietuvių raštijos pradininkų biustus. Skulptorius Jagiela atstatė auloje dar XIX amžiuje buvusių mokslininkų biustus. Jų didžiąją dalį buvo sunaikinę vokiečiai okupacijos metais. Buvo pasakojama, kad šaudė į biustus, mėgindami savo taiklumą. Buvo sukurtas vitražas Centrinų rūmų antrojo aukšto koridoriui. Buvome užsakę ir pirmajam, bet dailininkas delsė. Filologijos fakulteto užsienio literatūros skaitykloje dailininkas Šimoliūnas sukūrė M. Mažvydo freską. Jis dekoravo ir profesorių skaityklos lubos. Deja, jų vaizdas dabar buvo plokščias, nors iki tol atrodė, kad kesonai yra tūriniai. Aulą naujai išdažėme ir atkūrėme lubų dekorą. Kolonas padarėme nelyginant iš dirbtinio marmuro. Buvo kilusi idėja kapitelius paaukuoti, tačiau to buvo atsisakyta.

Jubiliejaus proga Dailės muziejus išpuošė universiteto rūmus paveikslais. Tarp kitko, pokario metais Universitetas buvo perdavęs Dailės muziejui daug paveikslų. Net perdavimo aktas nebuvo surašytas. Gal todėl, kad juos buvo sunku saugoti, o gal dėl nesupratimo. G. Procutos prašymu suruošėme lietuvių grafikų darbų kolekciją parodai užsienyje. Juos ir pasirūpinome perduoti į Kanadą.

Centrinų rūmų kiemų vardus pavadino priimtinesniais, nes lenkų okupacijos metais jų vardai buvo per daug sulenkinti. Didžiajame kieme atidengėme ant sienų buvusias freskas. Jas dar senaisiais laikais buvo uždažę, kai kurias net nukapoję. Ideologai būgštavo, kad jos bus aiškinamos netinkamai. Teko su L. Šepečiu pasiderėti. Restauratorių vadas R. Kaminskas net specialiai man dėkojo restauratorių vardu. Tačiau jos nebuvo tinkamai konservuotos, todėl po truputį bluko.

Dailininkas A. Šakalys paruošė nemaža grafikos darbų, vaizduodamas Universiteto istorines asmenybes.

Buvo sumanyta nutapyti universiteto profesorių seriją. Kultūros ministerijos užsakymu juos tapė daugelis tapytojų. Mane portretavo Vladimiras Karatajus. Jam padovanojau gerų aliejinių dažų, kuriuos man buvo davęs jaunasis Mulokas (JAV). Išeivijos atstovai užsakė dailininkui Viktorui Vizgirdai nutapyti „Vilniaus

fragmentą” (Bernardinų ir šv. Onos bažnyčias). Jis laivu buvo atplukdytas į Odesą. Pasiuntėme į ten sunkvežimį jam parvežti. Paveikslą eksponavome rektoriaus priimamajame. Čia jis ir dabar kabo, džiugindamas akį.

Buvo paskelbtas literatūros konkursas. 1979 kovo 11 d. Universiteto Didžiojoje auloje įvyko jubiliejinis literatūros vakaras. Suvesti konkurso rezultatai. Laureatai apdovanoti. Tarp jų J. Vaičiūnaitė, A. Sprindis, S. Geda. Rašytojus agitavau paruošti kūrinių, skirtų Vilniaus universitetui, antologiją. Deja, rašytojai tuo nesusidomėjo. Labai įspūdingą poemą parašė Justinas Marcinkevičius „Atgimimo medį”.

Buvo pastatytas filmas apie universitetą. Jam prireikė raitelio ant balto arklio. Kad nebūtų nereikalingų fantazijų apie Vytį, arkliu jojo P. Griškevičiaus sūnus Aloyzas.

1.5 Muzikos kūriniai

Besiruošiant didžiajam jubiliejui, kilo mintis turėti specialų muzikos kūrinį, skirtą Vilniaus universitetui. Tiesa, 1959 m. Konradas Kaveckas buvo parašęs kantatą. Mano prašymu Pranas Sližys su mišriuotu choru ją sugiedojo. Išgirdęs mano pageidavimą, K. Kaveckas ją dar kiek patobulino. Tačiau tai nebuvo išraiškingas kūrinys.

1978 m. kartą pakalbinau Vytautą Laurušą, buvusį tada Kompozitorių sąjungos pirmininku, parekomenduoti kurį nors kompozitorių tokiam kūrinii parašyti. Reikalavimų nekėliau jokių. Tik siūliau, kad kūrinys būtų iškilmingas. Jis pasvarstęs nurodė Julijų Juzeliūną. Mano paprašyta Kultūros ministerija užsakė jam kūrinį.

J. Juzeliūnas sutiko. Kūrinys turėjo būti simfonija–oratorija solistams, dviem chorams ir vargonams. Tekstui parašyti pasikvietė Eduardą Mieželaitį. Jis buvo parašytas dviem kalbom: lietuviškai ir lotyniškai.

Nepamenu, kas sukėlė triukšmą, kad tekstas esąs „idėjiškai” ydingas. H. Zabulis, matyt, užsigavęs, kad ne jis yra organizacinio komiteto pirmininkas ar pavaduotojas, o tik eilinis narys, visą laiką kaišiojo pagalius į jubiliejinių renginių paruošimą. Sukvietęs mano kabinete mažą pasitarimą, mėgino kvailioti. O gal L. Šepetys jo rankomis žaidė? Posėdyje dalyvavo H. Zabulis, E. Mieželaitis, J. Juzeliūnas, (partorgas K. Poškus?) ir aš. Užsipuolė, kad tekstas yra neidėjinis. Nėra liaupsių komunizmui, tarybų valdžiai ir pan. E. Mieželaitis su tuo nesutiko. J. Juzeliūnas žadėjo taip suharmonizuoti kūrinį, kad tų žodžių niekas ir nesuprastų. Nemalonus pokalbis tęsėsi, vyko žodžių dvikova tarp H. Zabulio ir E. Mieželaičio bei J. Juzeliūno. Man teko mėginti glostyti priešpriešą. Svarstymas nieko nedavė. Kūrinys išėjo toks, kokio reikėjo. Jis buvo atliktas Katedroje 1982 m. ir Filharmonijoje (suprastintas variantas). 1982 m. buvo įrašyta koncerto metu ir išleista plokštelė. Giedojo mecosopranas Vitalija Šiškaitė ir bosas Vladimiras Prudnikovas, Kauno valstybinis choras (dirigentas P. Bingelis), Lietuvos televizijos ir radijo valstybinis choras (dirigentas L. Abarius), Aklujų draugijos kamerinis choras (dirigentas A. Jozėnas), Konservatorijos choras (dirigentai V. Četkauskas ir A. Jozėnas), Filharmonijos simfoninis orkestras

(dirigentas J. Domarkas), vargonavo Gediminas Kviklys.

Buvo daug svarstymų, kokį kūrinį atlikti per iškilmingą posėdį. Aptarėme Čiurlionio „Jūrą“, Beethoveno IX simfoniją, G. Mahlerio 1000 atlikėjų simfoniją. Nutarėme pasirinkti Beethovena.

Kai apie tai buvo kalbama, L. Šepetys mėgino samprotauti, jog esą praktika, kad koncertas turįs iliustruoti posėdžio iškilmingąją dalį. Vadinasi, liaupsės partijai etc. Tačiau mūsų pasirinkimui neprieštaravo.

Buvo noras turėti Universiteto masinę dainą.

Buvo trijų koncertų ciklas, skirtas Universiteto sukakčiai. Jame dalyvavo Lietuvos kamerinis ir konservatorijos studentų kamerinis orkestras, vadovaujami S. Sondeckio, Vilniaus universiteto mišrus choras, vadovaujamas Povilo Gylio. Du koncertai Universiteto centriniuose rūmuose, trečias – Paveikslų galerijoje (Vilniaus katedroje). Buvo atlikta kelios dešimtys įvairių epochų kūrinių, tarp jų – su Vilniumi ir Universitetu susijusių kompozitorių.

1.6 Leidiniai

Universiteto jubiliejus buvo propaguojamas spaudoje, per radiją, televiziją.

Dar 1971 m. gegužės 6 sudariau redakcinę kolegiją.

Buvo ruošiamas trijų tomų Universiteto istorija. Daugiausia rūpesčių buvo su pirmuoju tomu. Rašė didelis autorių kolektyvas. Todėl redaktoriui V. Merkiui teko faktiškai, remiantis autorių rankraščiais, parašyti naują knygą. Knyga buvo recenzuojama. Nevykusį atsiliepimą parašė H. Zabulis, knygoje įžiūrėjęs „vieningos srovės“ griekus. Tačiau (o likimo ironija!) mus apgynė M. Burokevičius ir Jarmalavičius. H. Zabulis rekomendavo man, kaip redkolegijos pirmininkui, prisistatyti su visais titulais. Nesutikau.

1978 m. išėjo iš spaudos Universiteto istorijos antrasis tomas, trečiasis buvo įteiktas leidyklai.

„Lituanistinės bibliotekos“ serijoje buvo sumanyta išleisti A. Kojelavičiaus „Lietuvos istoriją“. 1979 m. šis veikalas buvo surinktas ir pasirašytas spaudai. Deja, kažkas iš funkcionierių išsigando ir liepė rinkinį išbarstyti. Tačiau iš turėtų korektūros lankų dauginimo aparatais buvo nukopijuota kažkiek egzempliorių. Vieną gavau ir aš. Atgimimo laikais tas vertimas buvo normaliai išleistas.

Paruošėme ir išleidome keletą knygų apie universitetą. Tarp jų buvo ir dokumentų rinkinys „Academia et universitas Vilmensis“. Jo recenziją prašė P. Rabikauskas. Buvo nemažai pastabų. Ypač dėl lotynų kalbos. Mūsų lotynistai nežinojo daugelio viduramžių lotynų kalbos santrumpų etc.

Dar išėjo Universiteto istorija rusų ir anglų kalbomis. Studentas žurnalistas paruošė trumpą Universiteto istoriją. Tačiau ją skaitoma pavertė redaktorė A. Gustaitė.

H. Zabulis taip pat parašė knygėlę „Vil'niusskij universitet v istorii Litvy“.

Buvo išleistos knygos: „Vilniaus universiteto rūmai“, „Vilniaus akademijos spaustuvės leidiniai 1576-1805“, „Vilniaus universiteto bibliografija“. Šešiomis kalbomis išleisti spalvoti bukletai turistams. Išleisti plakatai, atvirukų rinkinys, pašto ženklas ir specialūs vokai. Vienas tęstinio leidinio keliomis kalbomis

„Lietuva šiandien” numerių buvo skirtas Universitetui.

Jubiliejus paskatino ir sudarė sąlygas pradėti leisti „Lietuvos mokslo paminklų” seriją. Ją pradėjome J. Lukoševičiaus „Atsiminimais ir laiškais”. Veikalas buvo pasirinktas dar ir todėl, kad nukreiptų „budriųjų ideologų” akis.

1.7 Turto gražinimas

Rūpinomės Senojo Vilniaus universiteto išvežtų turtų gražinimu. Vienas iš svarbiausių klausimų buvo knygų, atsidūrusių TSRS Mokslų akademijos bibliotekoje gražinimas. Ir iki tol daug kartų buvo kreiptasi į Mokslų akademiją, kad gražintų knygas. Parašėme ir dabar.

1979 05 21 gavome neigiamą atsakymą iš TSRS Mokslų akademijos. Pagrindinis motyvas: „Jūs maži,- jums jų nereikia”. Pasityčiojimui buvo pasiūlyta pasigaminti kserokopijas.

Mūsų raštas TSRS mokslų akademijai dėl knygų gražinimo pateko į pagrindžio spaudą ir į didžiąją užsienio spaudą.

Stebėjomės, kad Mokslų akademijos prezidentas Anatolijus Petrovičius Aleksandrovas atvyko į mūsų iškilmes. Atrodo, kad tai buvo diplomatinis ėjimas: noras užlyginti netaktą.

Kai kurį išvežtą turtą pavyko atgauti iš Ukrainos aukštųjų mokyklų. Gavome dalį anatomijos preparatų iš Kijevo medicinos instituto, į kur jie buvo patekę iš Kijevo universiteto.

Į Ermitažą dar XIX amžiuje po Universiteto uždarymo pateko ir rektoriaus skeptras. Buvo kalbama, kad jį į Peterburgą išsivežęs buvęs rektorius Pelikanas. Jis buvo sidabrinis. Buvo mėginama ir jį atgauti. Atsakė, kad karo metais jis dingęs. Vagys būna ir melagiai.

1.8 Iššilmės

Iškilmų scenarijus buvo pradėtas ruošti dar gerokai iš anksto. Nenorėjau, kad jos primintų įprastines tarybinių universitetų ir kitų įstaigų šventes. Kaip sakydavau, jos susidėdavo iš mitingo, vinigretinio saviveiklos koncerto ir gerų išgertuvių. Man jau teko pabuvoti Vienos universiteto 600 metų sukaktuvių minėjime, Salzburgo universiteto sukakties iššilmėse. Daug ką perskaičiau literatūroje apie universitetų tradicijas. Sudariau komisiją, kurioje pagrindinį vaidmenį vaidino J. Balkevičius. Su juo aptarėme pagrindinius principus. Kilo mintis, pabrėžiant tradicinį universiteto autonomiškumą, iškilmes suskirstyti į dvi dalis: „kas ciesoriaus, - ciesoriui” ir universitetinę.

Nemaža rūpesčių sudarė svečių pakvietimas. Ką kviesti? Čia turėjo būti Lietuvos žmonių, svečių iš tarybinių universitetų, Maskvos, pagaliau iš užsienio universitetų ir išeivijos atstovų. Sąrašai išėjo dideli.

Paruošėme iškilmingą kvietimą į iškilmes įvairiomis kalbomis.

Svečiams kuruoti buvo numatyti žmonės. Valdžia įkinkė net ministrus. Tačiau jų neužteko. Reikėjo ir viceministrų, ir daugybės universiteto žmonių. Daugiausia keblumų buvo su užsieniu. Ne visus, kurių norėjome, buvo leidžiama

pakviesti. Su J. Grigoniu aplankėme J. Petkevičių Saugumo rūmuose. Jis jau buvo pasiruošęs mūsų vizitui. Iš didelio teksto išplėšė mums gabalą, kuriame buvo nurodyta, ką galime kviešti į iškilmes, o ką galėsime vėliau.

Jau iš anksto pasirūpinome kvietimais į iškilmes. Dalį jų paruošė Dailės instituto žmonės.

P. Griškevičius tuo metu sirguliavo. Gydėsi specpoliklinikoje, atskiroje 354 palatoje, įrengtoje aukščiausiems respublikos sasmenims. Diplomacija reikalavo jį pakviesti asmeniškai. Dar rugsėjo 18 iš pat ryto, lydimas vyr. gydytojo Berūkščio, aplankiau jį su gėlių puokšte ir pakviečiau į iškilmes.

Šventė prasidėjo 1979 rugsėjo 19 d. konferencija „Pažangioji mintis šalies universitetų istorijoje“. Posėdžiai vyko keturiose sekcijose Saulėtekio rūmų auditorijose.

Tą pačią dieną 15 val. Parodų rūmuose buvo atidaryta paroda „Vilniaus universitetas Lietuvos dailėje“. Buvo parodyti ankstesnių metų ir naujai sukurti dailininkų darbai. Pradžioje Universiteto ansamblio kanklininkės sugrojo J. Švedo „Svajonėlę“. Kalbėjau aš. Po to J. Kuzminskis, V. Gečas. J. Budrys pakvietė apžiūrėti parodą. Tai buvo didinga paroda.

O vakare rektorate kartu su prorektorais, partorgu, komsorgu ir profsąjungos pirmininku priiminėjome sveikinimus. Jų buvo daugybė. Viską koordinavo speciali komanda. Svečiai rinkosi į Centrinį rūmų vieną iš auditorijų netoli Mažosios aulos. Iš čia pagal grafiką ateidavo į priimamąjį. Ceremonimeistras paskelbdavo delegacijos vardą. Tie, įėję į rektoriaus kabinetą, sakydavo savo sveikinimus, įteikdavo dovanas, išklaUSDavo mano padėką atitinkama kalba. Po to per rektoriaus aulą buvo išlydimi, prieš tai pavaišinant gėrimais bei kava arbata. Viskas užtruko iki vėlyvos nakties, padarius dvi pertraukas. Nes ir mus vargino ilgas stovėjimas ir oficialios kalbos. Dalį sveikinimų teko priiminėti ir kitą rytą.

Rugsėjo 20 d. atidengta skulptūra „Leninas ir Kapsukas“. Jos autorius – K. Bogdanas. Skulptūros pagaminimu Minske rūpinosi V. Sakalauskas. Per atidengimą pagal susitarimą V. Sakalauskas kalbėjo rusiškai, o aš – lietuviškai. Vėliau V. Sakalauskas abejojo, ar jam nereikėję kalbėti taip pat lietuviškai.

O po pietų prasidėjo universitetinė iškilnių dalis, pavadinta inauguracija. Pastaroji prasidėjo Didžiajame kieme. Viskas buvo nepaprastai iškilminga. Jaudino. Aš kreipiausi į susirinkusius keliomis kalbomis, pradėdamas kreipiniu į Almam matrem. Iškilmingai apėjome po arkadomis įmūrytas atminimo lentas, diktoriui skelbiant buvusių profesorių pavardes ir pritariant varpinės didžiajam varpui. Po lentomis merginos tautiniais rūbais padėjo gėlių krepšelius. Iškilmingumą kiek gadino L. Šepečio per garsiai sakomi rusų kalba komentarai TSKP CK atstovui Petrovui.

Šv. Jono bažnyčioje atidaryta jubiliejinė paroda. Ją atidarė K. Kairys.

Po jos Universiteto darbuotojai lankė buvusių darbuotojų kapus įvairiose kapinėse. „Ideologai“ buvo norėję įkišti dar vieną ringinį „Iškilmingą minutę Karių kapinėse“. Ji buvo pakeista lankymu.

Vakare buvo suruoštas rektoriaus priėmimas Meno darbuotojų rūmuose. Ne-užteko Baltosios salės. S. Sondeckio kamerinis grojo tinkamą muziką [Sibelijaus

„Andante festivo”?]. Sveikinau keliomis kalbomis. Sveikino ir H. Zabulis. Atsisakiau duoti žodį Maskvos universiteto atstovui prorektoriui Tropinui, pasakęs, kad jis gaus žodį kitą dieną per iškilmingą posėdį. Turėjau nedaug galimybių pabendrauti su kolegomis rektorais, nes reikėjo užimti mūsų valdžios žmones.

1.9 Studentų eiseną

Tą dieną Universiteto kiemuose vyko atskirų fakultetų studentų imatrikuliacijos šventės. Su išdaigomis. O po gerų pietų jie išsirikiavo ir vyriausybinių priėmimo metu didžiule kolona iš Centrinų rūmų patraukė į Vingio parką. Ji ėjo pro katedrą, Gedimino prospektu, Švitrigailos gatve, vėliau Čiurlionio gatve. Stebėjo minios žmonių, suvažiavę iš visos Lietuvos. Geras vaizdas buvo nuo Tauro kalno. Faktiškai tai buvo patriotinė manifestacija. Niekas apie tai nekalbėjo, bet visi jautė. Kito tokio masinio patriotinio renginio nebuvo iki Atgimimo laikų. Gal ir gerai, kad valdžia jos nematė, nes jos viršūnės sėdėjo priėmimo „Draugystės” viešbutyje.

Laikas nuo laiko prie manęs pridedavo saugumo kažkoks pareigūnas (lyg tai pulkininkas) ir referuodavo, kad viskas gerai, nėra studentų išsišokimų.

O Vingio parke studentai galėjo pasilinksinti. Kitą dieną vėl tie patys šaltiniai referavo, jog viskas buvę gerai. Rytą radę parke vieną girtą, bet tai nebuvo studentas.

1.10 Penktadienio renginiai

Kitą dieną buvo tęsiama mokslinė konferencija. Jos plenarinis posėdis vyko Didžiojoje auloje. Pranešimus darė V. Jeliutinas, L. Šepetys. Kalbėjau ir aš. Buvo ir kitų pranešimų. Popietė buvo skirta svečių viešnagei fakultetuose.

Na, o vakare – didysis studentų koncertas Sporto rūmuose. Nors juose tilpo apie 5000 asmenų, bet vietų buvo per mažai. Daug kas galėjo pamatyti generalinę repeticiją arba per televiziją. Koncertas buvo nepakartojamas ir savo nuotaika ir menine programa. Jis buvo įrašytas į spalvotą juostą ir bent porą kartų transliuotas vėliau per televiziją. Tik, gaila, nieko nesakę televizijos mandrapypkiai jį ištrynė, esą prireikę juostos. Būtume nupirkę istorijai. [Neseniai girdėjau, kad tas filmas atsiradęs, tik nesą aparatūros jam demonstruoti.]

Buvo daug siūlymų koncertą pakartoti, bet meno vadovas V. Aleksandravičius ir mes nesutikome. Tos atmosferos neįmanoma buvo pakartoti.

Šepečiui vėl kilo svečių susodinimo vyriausybiniame ložėje problemos. Aš kiek pasišaipiau: reikia žiūrėti, kas šios dienos didvyria, o ne dairytis į praeitį ir ateitį. Suprato.

Dar ruošiantis iškilmėms buvo kilę problemų (pseudoideologinių) su scenos papuošimu tam koncertui. Per aptarimą Kultūros ministerijoje aš tiesiai pasakiau savo nuomonę. Niekas neprieštaravo. Papuošimas buvo visai neblogas ir tinkamas tam atvejui.

Sporto rūmų fojė suruošėme Universitetui įteiktų sveikinimų ir dovanų parodą. Vėliau visa tai buvo ilgokai eksponuojama Smuglevičiaus salėje.

1.11 Po jubiliejaus

Suruošėme vakarą padėkoti visiems, padėjusiems Universitetui paminėti jubiliejų. Tokių buvo labai daug. Tačiau sukvietėme tik Universiteto žmones. Iš „valdžios” pakvietėme tik V. Sakalauską ir H. Zabulį. Savo kalboje dėkojau visiems prisidėjusiems prie iškilnių organizavimo. V. Sakalauskui ir H. Zabuliui užrišome tautines juostas su Universiteto jubiliejiniais užrašais. Universiteto žmonės buvo sumanę ir man padėkoti. Paruošė atitinkantį raštą. Man jį parodė iš anksto. Paprašiau jo posėdyje neskaityti. Buvo paruoštas kitas, mažiau liaupsių turintis raštas. Jis ir buvo paskelbtas per oficialųjį posėdį. Man įteikė „skeptrą”. Juo pamojavau, pareikšdamas, kad dabar tai jau žmonės pajus mano valdžią. O per pobūvį vėliau, kai dalyvavo tik Universiteto žmonės, paskelbė ir įteikė pirmąjį raštą, kurį perskaitė dekanas S. Pavilonis. Visi atsistoję pagerbė. Malonu, kai kolektyvas niekieno neraginamas įvertino tavo pastangas.

Lapkričio 4 d. per „Tiesą” padėkojau visiems, padėjusiems paminėti Universiteto sukaktį.

Jubiliejaus minėjimas buvo didžiulė šventė. Tokios Lietuvoje iki tol nebuvo buvę. Kai kas lygino su Vytauto Didžiojo 500 metų mirties minėjimu 1930 metais. Tačiau dabar buvo kita potekstė. Visi tai suprato.

Universiteto autoritetas labai padidėjo ne tik Tarybų Sąjungoje, bet ir užsienyje. Gražiai apie jį parašė iškilnių dalyvis Joensuu rektorius Heiki Kirkinenas. Tarybiniam universitetams davėme pavyzdį, kaip reikia švęsti savo sukaktis.

Žinoma, daugelis Maskvos universiteto darbuotojų buvo tuo nepatenkinti. Net į iškilmes atsiuntė tik žemiausią savo prorektorį. Po metų ar kiek ir tas universitetas šventė savo eilinį jubiliejų. Į iškilmes pasiunčiau prorektorį J. Grigonį, pataręs jam į klausimą, kodėl neatvyko rektorius, atsakyti: „Juk ir Jūsų rektorius neatvyko į Vilnių”. Tuometinis rektorius A. Logunovas tai suprato. Sekančią vasarą rado dingstį atvykti į Vilnių ir padaryti man vizitą.

LKP CK biuro nariai panorą aplankyti universitetą ir apžiūrėti restauruotas patalpas. Ilgą laiką vis neprisirengė. Pagaliau susiruošė atsilankyti 1981 04 09. Atvyko biuro nariai ir kandidatai. Sutikome prie įėjimo, nuvedėme į Mažąją aula. Pagrojo vargonai. Po to nuėjome į šv. Jono bažnyčią parodos pažiūrėti. Parodėme Didžiojo kiemo arkadas su atminimo lentomis. Buvome lituanistikos skaitykloje, Smuglevičiaus salėje (kur dar?; knygynas, Repšio freskos). Pagaliau grįžome į rektoriaus kabinetą. Pavaišino kava ir geru prancūzišku konjaku. Paprašėme pasirašyti Universiteto svečių knygoje. Buvo išsaugotas neužpildytas pirmasis lapas. Jame ir pasirašinėjo pagal rangus. Atsitiktinai šalia staliuko su knyga stovėjo A. Drobnys. Pasiūlėme jam pasirašyti. Tuoj kilo reakcija, kad ne jo eilė. Drobniiui teko palaukti.

Jis pasirašė paskutinis, nors pagal nuopelnus universitetui turėjo būti, ko gero, vienas iš pirmųjų. Po iškilnių išėjo dar knyga apie jubiliejaus rengimąsi ir iškilmes. Jos išleidimą ilgai tempė A. Bikelis. Dar ilgiau užtempė šitos knygos apie jubiliejinę konferenciją išleidimą. Vis niekaip negalėjo suredaguoti savo pranešimo.